

Т. Г. Величко,
к. е. н., доцент кафедри менеджменту організацій,
Одеський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України

ОСНОВНІ ДЖЕРЕЛА ЗДІЙСНЕННЯ ТА ПРИНЦИПИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В АПК

Т. Velichko,
candidate of economic sciences, associate professor of Department of management of organizations,
Odessa regional Institute of public administration National Academy of public administration under the President of Ukraine

THE MAIN SOURCES OF IMPLEMENTATION AND PRINCIPLES OF MANAGEMENT OF DEVELOPMENT OF INVESTMENT ACTIVITY OF ECONOMIC SUBJECTS IN AGRICULTURE

У статті визначено особливості здійснення інвестиційної діяльності та управління її розвитком в агропромисловому секторі економіки. Обґрунтовано структуру джерел інвестиційних ресурсів його суб'єктів, форми їх використання. Виявлено динаміку бюджетної підтримки аграрного виробництва. Визначено обсяги надходження. Розроблено принципи управління розвитком інвестиційної діяльності на перспективу.

In the article the features of realization of investment activity and management of its development in the agricultural sector of the economy. There is substantiated the structure of sources of investment resources of its subjects, forms of their use. The dynamics of budget support of agricultural production. To determine the level of income. Developed principles of management of development of investment activity in the future.

Ключові слова: джерела, принципи, інвестиційна діяльність, суб'єкти господарювання, АПК, розвиток, управління, удосконалення.

Key words: sources, principles, investment activity, economic entities, agriculture, development, management, improvement.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Як свідчить світовий і вітчизняний досвід, ефективне реформування економіки можливе лише на основі активізації інвестиційної діяльності, істотного збільшення обсягу інвестицій, а також консолідації всіх джерел інвестування [7, с. 92]. Тільки тоді можлива модернізація виробництва, впровадження нових технологій на основі сучасних наукових досліджень.

Абсолютна більшість інвестицій у підприємства АПК надходить з недержавних джерел, питома вага яких у загальних обсягах інвестицій у основний капітал галузі становить 95—97%. Частка коштів державних (3—4%) і комунальних підприємств незначна (менше ніж 1%) і потребує збільшення до рівня, що забезпечуватиме виконання державних завдань щодо підтримки та регулювання інвестиційної діяльності підприємств аграрної сфери та сільській місцевості. Завдання Державної

цільової програми розвитку українського села на період до 2020 р. щодо фінансування відтворення основних засобів бюджетних організацій і установ, а також наукових закладів поки що не виконуються.

Однак активна інвестиційна діяльність в аграрному секторі сприяє збільшенню обсягів сільськогосподарського виробництва, підвищенню прибутковості аграрних підприємств, розширенню їхньої виробничої діяльності, створенню додаткових робочих місць на селі та в промислових підприємствах, зростанню рівня задоволення споживчих потреб населення усієї країни й поліпшенню розвитку соціальної сфери села.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Необхідно відзначити, що проблеми інвестиційного забезпечення та механізмів його здійснення знахо-

дяться у полі зору багатьох відомих українських та зарубіжних учених-економістів. Серед них виділяються праці таких дослідників, як В.М. Алексійчук, І.Т. Балабанов, І.О. Банєва, М.Д. Білик, М.Г. Білуха, І.О. Бланк, В.М. Гриньов, О.Є. Гудзь, М.Я. Дем'яненко, М.М. Єрмошенко, О.Д. Заруба, О.Т. Звягінцева, Г.О. Крамаренко, Г.Г. Кірейцев, А.В. Коваленко, В.В. Козик, В.С. Пономаренко, М.О. Плахтій, П.Т. Саблук, Г.В. Савицька, А.М. Сопко, Л.К. Сук, Н.В. Тарасенко та А.Д. Шеремет. Теоретичні, методичні й практичні основи інвестування, викладені в працях цих учених, можуть бути використані для осмислення складного процесу розвитку інвестування підприємств АПК України.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Визначити обсяги та джерела ресурсів інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання АПК, обґрунтувати принципи управління її розвитку та удосконалення на перспективу на засадах поліпшення інвестиційного клімату галузей та регіонів.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Інвестиційне відродження сільського господарства потребує залучення у виробництво таких обсягів інвестицій, які б забезпечували потребу в необхідних видах матеріально-технічних ресурсів і створювали умови для ефективної діяльності підприємств усіх форм господарювання [5, с. 10]. Проте глибока криза в економіці України, особливо в аграрному секторі, яка тривала впродовж багатьох років, спричинила руйнівні процеси не тільки в матеріально-технічному забезпеченні, але й призвела до різкого скорочення трудових ресурсів, погіршення їхнього вікового складу, деградації земельних ресурсів, спаду сільськогосподарського виробництва.

За оцінками світової організації з питань продовольства ФАО, Україна має аграрний потенціал і можливості для значного розширення експорту сільськогосподарської продукції та подолання продовольчої кризи. Інвестиційне відродження аграрної економіки потребує мобілізації власних джерел фінансування, створення сприятливих умов для залучення іноземного капіталу, розширення масштабів довгострокового кредитування, посилення державної інвестиційної підтримки, а також залучення коштів інвесторів з інших галузей економіки які зацікавлені у розвитку сільськогосподарського виробництва [3, с. 74]. Отже, для активізації інвестиційної діяльності життєво необхідним є формування якісно нової аграрної політики, спрямованої на зростання інвестиційної привабливості АПК.

Системне дослідження фінансового забезпечення аграрного сектору передбачає врахування специфіки сільськогосподарського виробництва (вплив дії природних чинників на результати господарювання, сезонність виробництва, тривалість виробничого циклу, дефіцит вільних коштів, висока капіталомісткість, т.д.), що обумовлює певні особливості кредитування та фінансування галузі. Джерелами формування фінансових ресурсів можуть бути як власні, так і залучені кошти. Формування власних джерел фінансування здійснюється за рахунок нерозподіленого прибутку, амортизаційних відрахувань, ліквідації чи продажу частини майна і т.д.

Позики в сучасних умовах набувають важливого значення та покривають тимчасову додаткову потребу

підприємства в коштах. Залучення позикових коштів зумовлено характером виробництва, розрахунково-платіжними відносинами, необхідністю поповнення нестачі власних оборотних коштів та іншими об'єктивними причинами. До залучених джерел формування активів відносять позики та кредити банку, інвестиції, кошти державної підтримки тощо. Таким чином, фінансове забезпечення сучасних сільськогосподарських підприємств здійснюється в трьох формах: самофінансування, кредитування та бюджетні асигнування.

Як свідчать результати досліджень Г.Є. Мазнева, кредитування аграрного сектору активно розвивалося протягом 2000—2008 рр., коли його обсяги зросли у 9,6 рази до 20,1 млрд грн., а частка довгострокових кредитів складала 33%. Потім спостерігався певний спад кредитування внаслідок фінансової кризи 2009 р. З часом кредитне забезпечення галузі поступово відновлюється. Так, у 2012 р. аграрний сектор отримав 13,5 млрд грн. кредитів, з них 3,9 млрд грн. — довгострокові [8, с. 5]. Проте ця тенденція через воєнно-політичну та соціально-економічну нестабільність не мала продовження в наступні роки.

Хоча основним джерелом фінансування вітчизняного АПК залишаються власні кошти товаровиробників — близько 70%, особливу роль у фінансовій підтримці розвитку аграрного сектору повинна здійснювати держава через бюджетне фінансування державних і регіональних програм на безповоротній основі за рахунок коштів державного і місцевого бюджетів. Законом України "Про Державний бюджет України на 2013 р." були передбачені видатки в обсязі 4665,3 млн грн., з них на фінансову підтримку заходів в агропромисловому комплексі — 71,8 млн грн. (1,5% від загального обсягу). Державною казначейською службою України, Мінагрополітики України дані напрямки було профінансовано в повному обсязі та спрямовано виконавцям бюджетних програм 4371 млн грн. (93,7% від виділених), у т.ч. на фінансову підтримку заходів в агропромисловому комплексі — 753,8 тис грн. У 2013 р. залишок направлених відкритих асигнувань за загальним фондом склав 195,6 млн грн., при цьому 4175,4 млн грн. (95,5% від спрямованих) було використано за бюджетними програмами. Залишок неспрямованих міністерством асигнувань склав 294,2 млн грн.

Рівень видатків з спеціального фонду державного бюджету на 2013 р. передбачався в розмірі 9587,6 млн грн., з них на підтримку розвитку підприємств АПК — 8981,5 млн грн. (93,4% від загального обсягу). Однак виконавцям бюджетних програм було спрямовано всього — 2822,2 млн грн., в тому числі на підтримку розвитку підприємств АПК — 2322,2 млн грн. Із загальної суми асигнувань спрямовано згідно затверджених Мінагрополітики України наказів, зокрема на: державну підтримку галузі тваринництва — 1156,0 млн грн., використано — 721,0 млн грн. (62,4% від спрямованих), залишок невикористаних асигнувань склав 435,0 млн грн.; державну підтримку розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними — 468,9 млн грн., в тому числі на погашення кредиторської заборгованості — 325,3 млн грн., використано — 94,8 млн грн. (20,2% від спрямованих), залишок невикористаних асигнувань склав 374,1 млн грн.

Законом України "Про Державний бюджет України на 2014 р." Мінагрополітики України передбачені видатки в обсязі 3898,4 млн грн. та видатки спеціального фонду — 2524,7 млн грн., з них на підтримку розвитку підприємств АПК — 2424,7 млн грн. (96% від загального обсягу). За перше півріччя 2014 р. Державною казначейською службою України виконавцям бюджетних програм було спрямовано лише 1866,9 млн грн.

Нині на рівні Міністерства аграрної політики України продовжується робота з питань удосконалення національного законодавства, поліпшення умов ведення бізнесу в аграрному секторі, дерегуляції з переміщенням акцентів із забезпечення суворого контролю з боку державних контролюючих органів на підвищення ролі в такому регулюванні безпосередніх товаровиробників та їх об'єднань [1, с. 57].

Протягом останніх років аграрний сектор України був потенційно привабливим для інвестування. За даними Державної Служби статистики України у 2013 р. капітальні інвестиції у сільське господарство склали 19059 млн грн. у фактичних цінах, що становить 7,1% загального обсягу інвестицій. Спроможність фінансувати капітальні інвестиції за рахунок власних коштів аграрних підприємств обумовлюється показниками фінансового стану [10, с. 175]. Аналіз загальних результатів сільськогосподарської діяльності підприємств протягом 2009—2013 рр. свідчить про те, що сільське господарство залишалося прибутковим, а рівень рентабельності сільськогосподарської діяльності складав 12% у 2013 р. При цьому слід відмітити, що позитивні фінансові результати діяльності демонструють переважно великі та середні підприємства галузі при виробництві рослинницької продукції, тоді як при вирощуванні худоби та птиці на м'ясо товаровиробники отримували збиток. Так, у 2013 р. найбільш рентабельним було вирощування плодів і ягід (127,5%), винограду (99%), соняшнику (28,2%), картоплі (22,4%). Від'ємний рівень рентабельності отримали підприємства при відгодівлі великої рогатої худоби (-41,3%), овець і кіз (-36,2%).

Для іноземних інвесторів в Україні встановлено національний режим інвестиційної та іншої господарської діяльності, тобто згідно Закону України "Про режим іноземного інвестування" іноземні інвестори мають не менше прав, ніж суб'єкти господарської діяльності України. Як свідчать результати досліджень, у минулому році темп приросту обсягів прямих іноземних інвестицій у сільське, лісове та рибне господарство мав позитивну динаміку — біля 14%. Основними країнами, які інвестували в аграрний сектор України були Кіпр (45%), Німеччина (8,5%), Данія (8%), Велика Британія (5%), Польща (4,1%) та інші. Найбільш привабливими для іноземних інвесторів були рослинницькі галузі (56%). О. Маслак відмічає, що навіть при певних інвестиційних ризиках, виробництво зерна та насіння олійних культур було інвестиційно-привабливим через ряд причин: достатній рівень рентабельності виробництва; невисокий рівень вкладень гарантує достатньо короткий термін окупності інвестицій через позитивну динаміку показників кон'юнктури ринків даних культур [9].

Разом з тим, Україна зацікавлена в розширенні торговельно-економічного співробітництва з Китаєм, Індією, Об'єднаними Арабськими Еміратами, Саудівською Ара-

вією та іншими країнами. В рамках розширення міжнародних зв'язків активно проводиться обговорення перспектив щодо залучення їх інвестиційних ресурсів в галузі сільського господарства.

Протягом першого півріччя 2014 р. обсяги інвестицій в народне господарство мали тенденцію до скорочення внаслідок військових дій в східному регіоні України, нестабільного політичного та економічного середовища діяльності [2, с. 40]. Так, у січні — червні 2014 р. капітальні інвестиції у сільське господарство склали відповідно 6385,5 млн грн. або 7,3%. При цьому, протягом першого півріччя 2014 р. прямі іноземні інвестиції в усіх видах економічної діяльності держави зменшилися на 11,9% до 50 млрд дол. США, а частка сільського, лісового та рибного господарства в них зменшилася з 1,4% до 1,3%. Таким чином, темпи відтоку інвестицій в сільському господарстві були навіть більше, ніж в цілому по економіці.

Для стимулювання залучення інвестицій в аграрний сектор економіки розроблено стратегію розвитку інвестиційної діяльності аграрного сектора з врахуванням факторів інвестиційного середовища. Однією з складових даної стратегії є розробка програми залучення іноземних інвестицій в аграрний сектор економіки. Головною метою програми є створення ефективної системи залучення інвестиційних ресурсів та спрямування їх на реалізацію пріоритетних напрямів розвитку аграрного сектора економіки.

Заходами програми передбачається розширення бази інвестиційних ресурсів шляхом створення сприятливих умов в аграрних підприємствах для інвесторів. Реалізація програми дозволить: по-перше, поліпшити інвестиційний клімат, а по-друге забезпечити збільшення інвестицій в аграрному секторі як однієї з пріоритетних галузей економіки сільськогосподарських підприємств, що дасть можливість йому розвиватися належним чином і приносити високі прибутки [6, с. 26]. Для залучення інвестицій в економіку аграрних підприємств необхідно удосконалити інвестиційну політику держави. Вона повинна бути направлена на залучення іноземних інвестицій шляхом врахування інтересів як іноземних, так і вітчизняних інвесторів.

Основними принципами інвестиційної політики у найближчій перспективі повинні стати:

- формування й ефективне використання (включаючи координування) всіх джерел інвестування;
- встановлення оптимального співвідношення участі вітчизняних та іноземних інвесторів;
- залучення іноземного капіталу при дотриманні вітчизняних інтересів;
- розширення фінансово-інвестиційних можливостей регіонів у проведенні активної інноваційно-інвестиційної політики, створенні привабливого інвестиційного клімату;
- створення мотивацій для довгострокового вкладання інвестицій;
- підвищення ролі внутрішніх джерел накопичень для фінансування інвестиційних проектів;
- розвиток інвестиційної інфраструктури, що відповідає ринковій економіці та стимулювання розвитку фондового ринку;

— стимулювання інвестиційної активності та реалізації інвестиційних проектів в сільськогосподарських підприємствах;

— формування державного інвестиційного попиту (формування державних і спільних з регіонами програм, пайова участь держави в комерційних проектах, державне замовлення, випуск державних цінних паперів);

— підтримка або формування сприятливого інвестиційного клімату в стратегічно важливих галузях розвитку аграрних підприємств заходами кредитної та податкової політики.

Для залучення іноземних інвестицій в сільськогосподарські підприємства доцільно було б створити дієвий механізм залучення іноземного капіталу [4, с. 60].

ВИСНОВКИ

В умовах ринкової економіки залучення інвестицій є найбільш вагомим чинником економічного зростання, поліпшення економічної ситуації в країні та покращення добробуту населення. В аграрній сфері залучення інвестицій виступає також засобом забезпечення продовольчої безпеки держави, гарантом розвитку всіх її сфер.

Дослідження показують, що для успішного залучення іноземних інвесторів в економіку аграрних підприємств необхідно створити необхідні умови для їх діяльності, тобто сформувати сприятливий інвестиційний клімат. При оцінці інвестиційного клімату визначено ряд проблем, що перешкоджають широкомасштабному залученню інвестицій в економіку аграрних підприємств:

— нестабільність законодавчої бази; непрогнозованість інвестиційної діяльності як однієї із складових бізнесу;

— низький рівень правового та судового захисту прав інвесторів; негативний інвестиційний імідж;

— низький рівень капіталізації прибутків підприємств; відсутність підготовленого менеджменту для роботи у сфері інвестиційної діяльності;

— відсутність механізмів страхування інвестиційних ризиків; відсутність координаційного державного центру з питань сприяння залученню іноземних інвестицій.

Збільшенню інвестицій в аграрний сектор сприяють наступні заходи: створення позитивного інвестиційного іміджу на міжнародному рівні; інформаційне забезпечення процесу іноземного інвестування; сприяння реалізації системи інвестиційних проектів, що мають суттєвий вплив на розвиток економіки області; підвищення ефективності державного управління процесами іноземного інвестування на регіональному рівні.

Література:

1. Беленко В.М. Управління інвестиційною діяльністю на малому підприємстві / В.М. Беленко // Вісник СНАУ. — 2007. — № 4—5. — С. 56—58.

2. Бондаренко О.С. Методологічні основи управління оборотними активами підприємств / О.С. Бондаренко // Інвестиції: практика та досвід. — 2011. — № 4. — С. 40.

3. Борейко І.П. Оцінка інвестиційної діяльності підприємств аграрного сектору економіки / І.П. Борейко // Економіка АПК. — 2010. — № 12. — С. 74.

4. Геращенко Т.М. Управление инвестиционной деятельностью на предприятиях аграрной сферы в условиях кризиса / Т.М. Геращенко // Вестник ФГОУ ВПО Брянская ГСХА. — 2009. — № 1. — С. 57—63.

5. Дем'яненко С.І. Іпотечне кредитування під заставу сільськогосподарської землі: досвід Німеччини та можливості застосування в Україні / С.І. Дем'яненко // Економіка АПК. — 2002. — № 10.

6. Клименко А.А. Управління інвестиційною діяльністю на сільськогосподарському підприємстві / А.А. Клименко // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. — 2009. — № 3 (7). — С. 24—28.

7. Колотуха С.М. Кредитування сільськогосподарських підприємств як ефективне джерело інвестиційної діяльності / С.М. Колотуха // Економіка АПК. — 2009. — № 1. — С. 89—96.

8. Мазнев Г.Є. Проблеми фінансового забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектора / Г.Є. Мазнев // Економіка АПК. — 2014. — № 9. — С. 5.

9. Маслак О. Інвестиції в АПК / О. Маслак [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://propozitsiya.com/?page=146&itemid=4482>

10. Поліщук Н.В. Системний підхід як основа управління інвестиційною діяльністю сільськогосподарських підприємств / Н.В. Поліщук, О.Л. Мусієнко // Збірник наукових праць ВНАУ. — 2012. — № 3 (69). — С. 175—182.

References:

1. Belenko, V.M. (2007), "Management of investment activities for small business", Visnyk SNAU, vol. 4—5, pp. 56—58.

2. Bondarenko, O.S. (2011), "Methodological bases of management of turnaround assets of enterprises", Investytsii: praktyka ta dosvid, vol. 4, pp. 40.

3. Borejko, I.P. (2010), "Evaluation of investment activity of the enterprises of the agricultural sector", Ekonomika APK, vol. 12, pp. 74.

4. Gerashhenkova, T.M. (2009), "Management of investment activity at the enterprises of the agrarian sector in crisis conditions", Vestnik FGOU VPO Brjanskaja GSHA, vol. 1, pp. 57—63.

5. Dem'ianenko, S.I. (2002), "Mortgage crediting secured by agricultural land: German experience and possible applications in Ukraine", Ekonomika APK, vol. 10.

6. Klymenko, A.A. (2009), "Management of investment activity in the agricultural enterprise", Visnyk Berdians'koho universytetu menedzhmentu i biznesu, vol. 3 (7), pp. 24—28.

7. Kolotukha, S.M. (2009), "Crediting the agricultural enterprises as an effective source of investment activity", Ekonomika APK, vol. 1, pp. 89—96.

8. Mazniev, H.Ye. (2014), "Problems of financial support innovative development of agrarian sector", Ekonomika APK, vol. 9, pp. 5.

9. Maslak, O. (2015), "Investments in AIC", Propozitsiya, available at: <http://propozitsiya.com/?page=146&itemid=4482> (Accessed 15 September 2015).

10. Polischuk, N.V. (2012), "System approach as the basis of investment activity agricultural enterprises", Zbirnyk naukovykh prats' VNAU, vol. 3 (69), pp. 175—182. *Стаття надійшла до редакції 05.10.2015 р.*